

HET GEBOORTEJAAR VAN ERASMUS *

DOOR DRS. N. VAN DER BLOM

Uit eigen beweging zou ik dit onderwerp niet weer hebben opgenomen¹⁾. Twee aanleidingen brengen me er echter voor een ogenblik op terug. De eerste is een luchtigjes gelanceerde opmerking van een Rotterdams hoogleraar, de tweede is een fors artikel over dit probleem van een professor aan de Ohio State University te Columbus, U.S.A.

Bij huis beginnend: ik heb geïnteresseerd gebladerd in de bundel *Terugstrevend naar ginds*²⁾ die onlangs ter ere van Hélène Nolthe-nius is verschenen. Daarin kwam ik het opstel tegen van Willem Frijhoff, 'Terug naar af?' Deze speelse echo op de titel van het geheel beloofde een bijdrage in wat vlotter toonzetting - wat niet helemaal onjuist bleek. Het wordt me dus wel vergeven dat ik in de lach schoot, toen ik op p. 219 las:

'De [...] discussie [...] over het begin en vooral het einde van de Middeleeuwen heeft de Nederlandse bevolking kennelijk net zo koud gelaten als de veldslag om het geboortejaar van Erasmus de Rotterdammers'.

De schrijver liet hier alle verwijzing achterwege. Die zou bij zo'n sweeping statement ook wat te zwaar zijn uitgevallen. Toch wat jammer voor Rotterdammers die, nieuwsgierig geworden naar die veldslag, zouden willen weten waarop die boutade wel zou kunnen slaan. Daarom: men zie *Rotterdams Jaarboekje* 1978, 219-222 en 1984, 183-184. Want bedoeld lijkt toch wel de controverse hier ter stede over Erasmus' geboortejaar, zoals dat vermeld stond, en nu weer staat³⁾, op de sokkel van zijn beeld -- een episode slechts uit wat men, om de beeldspraak voort te zetten, de 100-jarige oorlog over dit onderwerp zou kunnen noemen.

En dan dat artikel. De germanist Harry Vredeveld heeft in de *Renaissance Quarterly*⁴⁾ een studie gepubliceerd, waarin de diverse pogingen van vorige onderzoekers om het ingewikkelde probleem van Erasmus' geboortejaar op te lossen kritisch worden besproken en de eigen solutie, 1466, met klem van redenen wordt voorgedragen⁵⁾. Het kan toch niet àlle Rotterdammers onverschillig laten op welke gronden Vredeveld zijn resultaat baseert. De geïnteresseerden in de stad en aan de universiteit zullen mij willen

geloven - liever: willen controleren - als ik zeg dat het niet 'alleen maar' een kwestie is van een jaartal dat na uitvoerige en gecompliceerde berekeningen tenslotte uit de bus komt, maar dat nieuw licht wordt geworpen op Erasmus' persoon en karakter. Vredeveld komt tot dateringen die leiden tot een geheel andere chronologie dan de gangbare tussen 1466 en 1492/93, het jaar van vertrek uit Steyn in dienst van bisschop Hendrik van Bergen. Zo komt Erasmus bij Vredeveld bijvoorbeeld pas in 1477/78 in Deventer aan en hij gaat er, nadat hij de officiële openstelling voor alle verkeer van de befaamde brug over de IJssel persoonlijk had meegemaakt, in 1484 weg. In zijn boek over Erasmus' gedichten dat even eerder, zomer 1993, is uitgekomen⁶), betoogt Vredeveld dat Erasmus het beroemde 'Carmen bucolicum', dat hij als 14-jarig scholier in Deventer zou hebben gedicht, in werkelijkheid heeft geproduceerd in de winter van 1487 in het klooster Steyn, waar hij in de lente was aangekomen. In dat gedicht klaagt herder Rosphamus dat Guni-folda haar oren sluit voor zijn klachten. Vergelijking met brieven toont dat men hier Erasmus ziet, teleurgesteld door frater Servatius die weigerachtig blijkt, en blijft, om aan zijn vernieuwingspogingen mee te werken.

Erasmus, aldus Vredevelts betoog, van 1466 geen geheim makend, vervroegt ca. 1516 de data uit zijn vroege jaren, van 1466 tot 1492/93, telkens met drie à vier jaar, en wel om die data op zijn bewering in zijn aanvraag om dispensatie, dat hij op zijn 16de jaar het klooster is ingemanoeuvreerd, te doen kloppen.

Deze bewering heeft men in Rome willen geloven! Men zal daar, vanuit de kerkpolitiek van die dagen, voordeel in hebben gezien, denk ik. Heeft hij vanuit Rome een wenk gekregen om die methode te kiezen of hebben zijn relaties in Rome, zoals Vredeveld meent, gemaakt dat prior Servatius met zijn eis om in het klooster terug te komen daar geen voet aan de grond kreeg? This must remain a mystery, denken wij. (De kwestie van vader die nog niet priester mocht zijn toen hij Erasmus verwekte, speelt bij Vredeveld geen rol).

Het in Rotterdam traditionele jaartal 1467 accepteert Vredeveld dus niet. Ik mag aannemen dat men in wat nu (weer) op de achterkant van de sokkel staat aangegeven niet opnieuw zal gaan veranderen, maar 1467 daar zal handhaven. Eén veldslag is genoeg! En wat Vredevelts boek en artikel betreft: er zit veel nieuws in, dat bepaald sensationeel mag heten en gevestigde dateringen en interpretaties omverwerpt. Dus: tolle, lege!

* Voor de verzorging van de manuscripten van dit artikel en dat over het 'Colossus-beeld' dank aan mijn oud-leerling dr. Frank Soetermeer.

1) Men zie mijn 'Nieuw zicht op Erasmus' geboortejaar', in: *Hermeneus* 42 (1970/71) 99-106 en 266-268, en 'Une nouvelle vision sur l'année de naissance d'Erasmus', in: *Humanistica Lovaniensia* XX (1971) 69-79, beide n.a.v. A.C.F. Koch, *The Year of Erasmus' Birth* (1969).

2) Etty Mulder (red.), *De wereld van Hélène Nolthenius. Terugstrevend naar ginds* (Nijmegen 1990).

3) De terugkeer van het jaar 1467 op de sokkel van het beeld is aan Jochen Becker ontgaan. In zijn *Hendrick de Keyser. Standbeeld van Erasmus te Rotterdam* (Bloemendaal 1993) 78, vermeldt hij 1469 als geboortejaar.

4) In 1891 zond Arthur Richter zijn Leipziger dissertatie *Erasmus-Studien* vanuit Dresden toe aan rector mr. J.B. Kan. In de Anhang berekende Richter als geboortejaar 1466. Voor Kan's reactie daarop zie mijn *Grepen uit de geschiedenis van het Erasmiaans Gymnasium 1328-1978* (Rotterdam 1978) 173: 'Als er weer wordt overgeleverd, dient op de sokkel 1467 in 1466 te worden gewijzigd' (!)

5) Harry Vredeveld, 'The Ages of Erasmus and the Year of his Birth', in: *Renaissance Quarterly*, vol. XLVI, nr. 4, Winter 1993, 754-809.

6) Erasmus, *Poems*. Collected Works of Erasmus, volumes 85/86; translated by Clarence H. Miller, edited and annotated by Harry Vredeveld (Toronto etc. 1993). De goede vertaling, parallel aan de Latijnse tekst afgedrukt, vergemakkelijkt de kennismaking met de gedichten zeer. Vredevelds instructieve inleiding in vol. 85 voegt, met de uitvoerige commentaar in vol. 86, waar men per gedicht in een 'headnote' over de desbetreffende problemen verneemt en nauwkeurig wordt ingelicht over Erasmus' bronnen, ook eigentijdse uit Italië, Parijs en Deventer (Hegius, Zehender), daaraan alles toe wat nu te weten valt. Belangrijk is bijvoorbeeld de nieuwe interpretatie van het *Carmen de senectutis incommodis*, waarvan in vol. 85, pp. xlii-xlix de rhetorische opbouw en de literaire bronnen worden besproken. De algemene opvatting dat we hier een autobiografisch document hebben dat getuigt van een soort midlife-crisis vlak voor Erasmus' 40ste verjaardag, wordt als romantisch afgewezen. Die dag markeerde in die tijd het begin van de ouderdom. Erasmus voelt zich niet oud, hij is het. Hij grijpt dit moment aan om, nadat hij al eerder over hetzelfde thema had geschreven, nu à la Prudentius in diens Praefatio, zichzelf als voorbeeld te nemen en, rhetorische kunstgreep, zich te vermommen als Elckerlijck die door de ouderdom wordt verrast. Hij stelt zich, ook dit rhetorisch werkzaam, naast zijn lezers op als leed hij aan hun zelfbedrog (p. xliv) en maant hen zó om tot inzicht te komen en wat van het leven rest aan Christus te wijden. Een 'omgekeerd' carpe-diemgedicht dus. En volgens de regels van de poëzie van toen te lezen.

Zo zijn er meer gevestigde interpretaties die worden vernieuwd. En vaak

worden tot nu toe onverklaard gebleven problemen fraai opgelost. Een grote stap voorwaarts om 'de groote Rotterdammer' beter te leren kennen.